

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: мр Борис Булатовић; Тема: „Идеолошки аспекти у критичком и књижевно-историјском сагледавању српске књижевности у 20. веку“

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовао комисију 20. 5. 2016. год., Научно-наставно веће Филозофског факултета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>Др Слободан Владушић, ванредни професор, за ужу научну област Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности, од 29. 10. 2014. године, Филозофски факултет, Нови Сад., ментор</p> <p>Др Славко Гордић, професор емеритус, од 28. 01. 2010. год., председник комисије</p> <p>Др Петар Пијановић редовни професор за ужу научну област Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности, од 24. 01. 2007., Учитељски факултет, Београд.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Булатовић (Драган) Борис</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 21.08.1981.</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 23.12.2009, Нови Сад, „Критичко-есејистичко дело Мирослава Егерића”,</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: књижевне науке</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
„Идеолошки аспекти и критичком и књижевно-историјском сагледавању српске књижевности у 20. веку.”
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Докторска дисертација „Идеолошки аспекти и критичком и књижевно-историјском сагледавању српске књижевности у 20. веку” састоји се од 5 поглавља на 415 страница. Садржај дисертације: <i>Уводне напомене</i> (1-4 стр.), <i>Критика и идеологија у периоду до Првог светског рата</i> , (5-28. стр), <i>Идеолошка обележја српске критике у међуратном периоду непосредно након Другог светског рата</i> , (29-68 стр.) <i>Идеолошки аспекти вредновања српске књижевности у последњим деценијама 20. века и почетком 21. века.</i> (69-390 стр.) <i>Закључак</i> (391-394 стр.) <i>Литература</i> (395-414 стр.).
V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>У уводним напоменама дисертације, истраживач је предочио тему истраживања: утицај ванлитерарних чинилаца у обликовању књижевно-критичких и књижевно историјских ставова. Потом је одредио временске одсечке којима ће посветити своје истраживање: то су време пре Првог светског рата, време између два светска рата, и непосредно након Другог светског рата. Највећа пажња је посвећена странијој рецепцији српске књижевности у периоду током грађанског рата у бившој Југославији и након њега. Давање привилегованог положаја управо овог периода оправдано је чињеницом да поменута рецепција није до сада била у центру истраживачке пажње па она у том смислу представља оригинални допринос истраживача историји рецепције српске књижевности.</p> <p>У поглављу <i>Критика и идеологија у периоду до Првог светског рата</i>, (Одељак „Ванкњижевна обележја Скерлићевог критичарског система.”) Истраживач се бави анализом критичарског ставова Јована Скерлића. Наводећи између осталих ставове Јована Деретића, Предрага Палавестре кандидат указује на доминантан значај која књижевна критика стиче крајем последње деценије 19. века па све до почетка 20. века. У свом приказу критичких критеријума</p>

Јована Скерлића, кандидат наводи следеће примедбе: „искључивост у апсолутизовању моралног оптимизма” (стр. 6) затим цитира Деретићеву примедбу да је Скерлић тежећи да нагласи европски карактер српске књижевности запостављао њене националне специфичности (стр. 6) чему би се могла придати и Кашанинова примедба да је Скерлић превидео везе између српске средњовековне књижевности и српске књижевности 18. века. Анализирајући Скерлићеве критичке ставове поводом Диса, Исидоре, Симе Пандуровића, Лазе Костића, Стевана Сремца, кандидат изводи следеће закључке: 1) да је Скерлићава позиција „доктринарна и утилитарна, заснована на ванкњижевним неретко и пренаглашеним идеолошким ставовима” али и то да 2) Скерлић није наступао са идеолошких позиција која у први план поставља интересе одређење политичке партије и њима подређује саму књижевност.” На тај начин кандидат прави разбориту разлику између Скерлићевог утилитаризма и утилитаризма пропагатора соцреалистичке књижевности.

У одељку „Јован Скерлић и могућност актуелизације његових политичких идеја” кандидат полемички анализира рецепцију Скерлићевих идеја од стране Радомира Константиновића, Ивана Чоловића и Дубравке Стојановић, супротстављајући им текстове Мирослава Егерића и Милоша Ковића, али и властите опсервације које убедљиво бране Скерлићеве културно-политичке ставове од идеолошких редукације поједињих његових тумача.

Поглавље *Идеолошка обележја српске критике у међуратном и периоду непосредно након другог светског рата* отвара одељак „Период међуратне критике”. Након што даје преглед књижевно-критичких сукоба током међуратног периода српске књижевности, кандидат посебну пажњу обраћа на тзв. сукоб на књижевној левици, који се водио око питања улоге књижевности у класној борби. Анализу овог књижевно-идеолошког сукоба на левици, кандидат базира на истраживањима Станка Ласића, Предрага Палавестре и Свете Лукића, те Јована Деретића.

Одељак „Период послератне књижевне критике” кандидат започиње констатацијом да је непосредно након Другог светског рата, вредновање књижевних дела било под знатним утицајем ванкњижевних односно ванестетских критеријума. Развијајући ову тезу, за коју је упориште могао наћи у већ изведеним истраживањима бројних књижевних историчара, Булатовић посебну пажњу поклања феномену Агитпропа који је деловао између 1945. и 1952. године, односно фигури једног од њених руководилаца – Радована Зоговића, „чије је име остало синоним за круту и репресивну културну политику.” (стр.36). Аутор даље указује да је раскид са таквом ждановистичком културном политиком, (као рефлекс политичког раскида са СССР-ом, 1948. године) наступио Крлежиним рефератом под називом „О слободи културе” који је прочитан за време Трећег конгреса књижевника Југославије, одржаног почетком октобра у Љубљани. Булатовић аргументовано полемиче са ставом Станка Ласића, који тврди да је Крлежа поменути рефератом наступио против основне линије Партије; супротно Ласићевом мишљењу, аутор показује да је пре у питању била смишљена промена партијског курса у култури коју је Крлежа само репрезентовао.

Кандидат даље анализира напад Милована Ђиласа на Исидору Секулић и њену књигу *Његошу, књига дубоке оданости*, показујући на овом примеру да је и поред званичног раскида са ждановљевском праксом поистовећивања књижевности и идеологије, трагова таквог мишљења било и даље.

Следећа тема којој кандидат посвећује пажњу је сукоб између „реалиста” и „модерниста”, који почиње педесетих година прошлог века и који је углавном повезан са часописима који су окупљали представнике зараћених струја. („Књижевне новине” / „Сведочанство” – „Савременик” / „Дело”). Унутар овако постављеног оквира, Булатовић се фокусира на Палавестрино критичко разумевање критичких критеријума Зорана Мишића, које излаже, а са којима затим полемиче, сматрајући да је „Палавестра пренагласио мањкавости његове критичарске праксе, остављајући сасвим по страни његову борбу за афирмисање модерног песничког израза” (стр. 47) доказујући, аргументовано, да је и само Палавестрино мишљење о Мишићу рефлекс поменутог сукоба „реалиста” (Палавестра) и „модерниста” (Мишић).

Анализа Палавестрине рецепције Мишића, добар је увод у анализу рецепције Попиног раног песничког опуса. У тој рецепцији кандидат примећује и идеолошке црте, а њихов опсег анализира пре свега на примерима Палавестриног углавном негативног става према Попи, (где је идеолошка црта најмање присутна) и критичких текстова Радослава Ротковића, Ивана Лерика, те Игора Мандића (поводом песме „Поклоњене хромом вуку”, штампане у Нину, 1969. године; у контексту Мандићевог напада на Попу, кандидат анализира и одговор Карла Остојића.)

У делу текста који је посвећен Марку Ристићу, посебно је вредан пажње онај део анализе који упућује на Ристићев напад на Мишићев текст „Шта је то косовско опредељење” из 1961.

године. Овај сегмент рада је важан зато што кандидат анализира и рецепцију Мишићевог текста и Ристићевог напада, указујући на који начин се она мењала код појединих критичара у зависности од политичких промена у земљи. На тај начин се даје пример сасвим експлицитног утицаја идеолошког контекста на разумевање и вредновање књижевних феномена.

Поглавље се завршава анализом идеолошки заснованих напада Боре Дреновца и Мила Поповића, на Станислава Винавера поводом његовог текста о Лази Костићу, на страницама листа „Књижевни Јадран”, почетком педесетих година. Аутор овде врло прецизно, цитирајући Поповића и Дреновца указује на идеолошки набој њихових текстова.

Централно поглавље рада носи наслов *Идеолошки аспекти у вредновању српске књижевности у последњим деценијама 20. и почетка 21. века*. Оно започиње уводним одељком у коме аутор износи основне тезе којима ће се руководити приликом анализе рецепције српске књижевности у наведеном периоду. Прва таква теза је превиђање естетске релевантности дела у име политичке, односно идеолошке анализе дела српске књижевности. Друга: да том приликом истраживачи показују знатан степен пристрасности. Трећа: да такав став приликом бављење српском књижевношћу имплицира њено сврставање у књижевност бивших колонија Африке и Азије, којима се, путем једне Саидове препоруке, „великодушно” даје за право да буду политички релевантне. Затим, аутор добро упућује да је интересовање за српску књижевност базирано углавном на некњижевним побудама, те да се идеолошко становиште истраживача српске књижевности у већини случајева подудара геополитичким пројектима у којима учествују њихове државе. У том смислу је важна и аутопоетичка опаска кандидата у којој он свој задатак овако тумачи: „Ауторски задатак и труд су постављени нешто обухватније и подразумевају неопходност указивања на то да оваква инострана академска критика има одлике политичког читања српске књижевности и поседује кључне особине које је чине идеолошком критиком (...)” (стр. 77).

Одељак „Андрићево књижевно дело као израз 'пишчеве антимуслиманске' тенденције и 'великосрпске идеологије’” бави се негативном рецепцијом Андрићевог дела. Аутор износи следеће увиде: да традиције негативне рецепције траје веома дуго (аутор наводи почетак шездесетих година, али се у самом тексту анализирају критички ставови Ђорђа Јовановића из 1936. године), да је та рецепција најнеодмеренија и најискључивија, те да је она углавном ограничена на бошњачку академску средину.

Кандидат врло прецизно указује на два типа идеолошке критике Андрићевог опуса: прву, слабије изражену, која је утемељена на „марксистичким естетичким мерилима дијалектичког материјализма” те другу, присутнију, која се темељи на конфесионално-националној искључивости, и која сходно тим претпоставкама Андрића терети за мржњу према исламу и босанским муслиманима.

У прву групу спадају поменути Ђорђе Јовановић из времена пре Другог светског рата, те Шукрија Куртовић који ће Андрићеву вредност оспорити шездесетих година прошлог века. Кандидат врло прецизно анализира методолошке и идеолошке претпоставке Куртовићевих критика. Куртовић се методолошки ослања на теорију социјалистичког реализма, а у идеолошком смислу, на идеју југословенства, односно братства и јединства. Занимљива су и врло прецизна запажања аутора у вези са преузимањем Куртовићеве критике од стране босанске, муслиманске емиграције, пре свих Адила Зулфикарпашића, који је Куртовићев рукопис објавио у емигрантским муслиманским „Босанским погледима” уз настојање да сачува Куртовићев негативан став према Андрићу, али да одстрани његово југословенство, односно дистанцу од идеје самосталног бошњачког идентитета, до које је Зулфикарпашићу особито било стало.

У овом контексту врло је значајно ауторово инсистирање на тексту Мухамеда Филиповића „Босански дух у књижевности – шта је то?” из 1967. године. Филиповић у овом тексту развија тезу о босанском духу који је носилац јединственог босанског идентитета коме се супротстављају парцијални национални идентитети – српски и хрватски. Основни носиоци тог јединственог, наднационалног босанског идентитета су босански муслимани, док се корени тог идентитета налазе у босанском богумилству. У том контексту Андрићев опус је негативно окарактерисан, јер стоји на тези да је османским освајањем прекинут континуитет босанске државности, што је супротно тези Филиповића о томе да баш босански муслимани представљају окосницу тог континуитета. На овом месту аутор цитира Дубравка Ловреновића, који запажа да је Филиповићева концепција заправо наставак замисли Бењамина Калаја да повеже предисламску и исламску традицију босанско-херцеговачких муслимана. (стр. 123).

У истом овом контексту, аутор анализира негативне критичке судове о Андрићу које изводи

Мухсин Ризвић у књигама *Књижевни живот Босне и Херцеговине између два рата*, односно *Босански муслимани у Андрићевом свијету*. Аутор подвлачи да Ризвић, (као и Зулфикарпашић) сматрају да Андрићеве романи *Травничка хроника* и *На Дрини ћуприја* „имају дијаболички карактер легитимизације ратних злочина и наводног српског геноцида над муслиманима” (стр 134). Одређујући Ризвићеве методолошке позиције, аутор упућује на „крајње симплификовано и тенденциозно коришћење Јаусове теорије рецепције и психоанализе” (стр. 136).

У контексту Ризвићевог писања о Андрићу, аутор уочава једну врло занимљиву црту: наиме, док у контексту Андрића Његошев *Горски вијенац* ситуира у негативан контекст (у књизи *Босански муслимани у Андрићевом свијету*) дотле, пишући о *Горском вијенцу*, неколико година раније (1989. год.) Ризвић исписује апологетске реченице сматрајући Његошево дело „најзнаменитијим делом нашег романтизма” (стр. 146)

У даљем току истраживања, аутор упућује на приговоре који се могу дати Андрићевој слици Босне из угла постколонијалне критике, тј његовог европоцентричног, оријенталистичког приказа Босне. Као пример оваквог читања Андрића, аутор наводи рад Есада Дураковића „Андрићево дјело у токовима идеологије евроцентризма” у коме се Андрић тумачи у контексту Саидове критике оријентализма, да би затим анализирао и приговоре које су Дураковићу упутили неки други научници. У овом контексту је посебно занимљива опаска Енвера Казаза. Позивајући се на самог Саида, он тврди да Дураковић превиђа чињеницу да је турска култура била империјална у односу на босанску у целини. Друга слично утемељена критика Дураковићевог оријенталистичког читања Андрића, долази од стране Зорана Милутиновића, који сматра да је оријентализам пре тема *Травничке хронике*, него став самога писца. Иван Ловреновић, са своје стране наглашава легитимност тражења оријенталистичких премиса у Андрићевом опусу, али сматра да је Дураковићев текст „радикално иконокластичко претварање Андрићеве књижевности у непријатељску идеологију” (стр. 158).

Булатовић потом анализира рецепцију зборника радова *Андрић и Бошњаци* објављеног 1999. године, у Тузли, наводећи мишљења Енвера Казаза и Станише Тутњевића. Каказ тако зборнику супротставља ненационално читање Андрића, при том наводећи примере из бошњачке и хрватске науке о књижевности (српску изоставља), док Станиша Тутњевић запажа како се политичка (негативна) читања Андрића често базирају на пишчевим нефикционалним текстовима (докторска дисертација, „Елаборат о Албанији”, односно биографским чињеницама (дипломатска служба). Потом, Булатовић издваја два рада у овом зборнику као научно коректна (радове Ахмеда С. Аличића, односно Сафета Банцковића), док текст Веада Спахића наводи као репрезентативан пример негативног читања Андрића у коме је на делу метрица по којој се Андрићев литератни опус чита као пропагандно дело „идеолошки потпуно уоквирено ставовима из докторске дисертације писца” (стр. 170). Сматрамо да је врло важна кандидатова примедба по којој аутори који теже да оправдају негативно читање Андрића његовим смештањем у оријенталистички дискурс у потпуности пренебрегавају Саидов обзир према естетским вредностима књижевних дела у којима анализира оријенталистичке елементе (стр. 172).

У даљем току текста кандидат наводи примере сличне, негативне рецепције Андрића, из пера Салиха Јалимама, Узеира Бавчића, Ђенане и Ладе Бутуровић, Муниба Маглајића, Мухамеда Хуковића, Хаџема Хајдаревића, Расима Муминовића. Кандидат је добро показао начин на који ова струја критичара преузима оригинални Куртовићев негативни суд према Андрићу, али тако да у потпуности искључује његову оригиналну југословенску мотивацију, која је истакнута Куртовићевом осетљивошћу за злочине над Србима у НДХ (стр. 186). Даље, аутор показује како удаљавање од ратних догађаја деведесетих година није зауставило овакав тип рецепције Андрића, те као пример наводи текстове Ива Банца и Русмира Махмутћехајића, односно обимну књигу *Андрићевство: против етике сјећања* потоњег. Након анализе поменуте књиге кандидат закључује да „без обзира на њену опширност и савим другачију теоријску визуру из које се Андрићево дело перципира, не би се ипак могло устврдити да доноси значајнију новину у контексту типова приговора који су упућивани писци у његовом литерарном опусу” (стр. 196).

Булатовић своје анализе оријенталистичких приговора Андрићу (од стране Дураковића и Махмутћехајића) завршава проницљивом опаском да поменути аутори не праве разлику између оријентализма као продужене руке империјалне моћи која оријентализам користи за легитимисање империјалних циљева и Андрићеве антиимперијалне позиције; наиме, „Однос аутора [Андрића] према ликовима турског порекла негативна перцепција турске власти су пре свега условљене улогом освајача и вековног владара коју је османска империја имала у Босни и на Балкану” (стр.

202). У том смислу, вели аутор, било би смисленије код Андрића тражити одлике европоцентричне свести, али у том случају он се не би посебно истицао у односу на друге западноевропске ауторе.

Посебну пажњу Булатовић поклања ауторима који су бранили аутономност и естетску вредност Андрићевог опуса: Енверу Кавазу, Ивану Ловреновићу, Иви Жанићу. У њиховој одбрани Андрића, примећује се јединствена црта: наведени аутори сматрају да је Андрић највише злоупотребљен у српској науци о књижевности. Жанић тако у тексту „Писац на осами” девет пута користи термин великосрпски, док припаднике усташког покрета, избегле у иностранство након Другог светског рата означава неутралном синтагмом хрватска политичка емиграција. Казаз са друге стране не налази у српској критици ни један пример неиделошког приступа Андрићу; сем тога, кандидат даје вредан закључак да Казаз промовише српску ратну рецепцију Андрића у најзаступљенији и најприхваћенији владајући модел тумачења Андрићевог дела у српској науци о књижевности, што је теза коју кандидат с правом побеђује. Ловреновић пак, износи тезе да идеолошки приступи бошњачких критичара само репродукују, са другачијим предзнаком, још старији идеолошки приступ у српској књижевности. Даље, он прави разлику између српске и хрватске културе у томе што ова потоња није способна да усвоји и препозна Андрића као свог писца па је стога описана као дефанзивна, док је у том смислу српска култура означена као агресивна култура (стр. 220). При том Ловреновић развија тезу о концепту културе као укључивања, а не искључивања; у полемичком кључу са овом тезом, кандидат показује да се овај концепт културе не појављује када треба разумети двоструку природу Дубровачке књижевности, иако се такав њен двоструки (и српски и хрватски карактер) појављује још код Шафарика и Јагића. У контексту припадништва Андрића појединим националним културама, кандидат запажа тренд да се идеја о истовременом припадништву Андрићу различитим културама види као знак трезвености и отворености и то показује анализирајући текст Силије Хоксворт „Иво Андрић: црвена марама у политичкој арени”, у којој се потпуно негира било каква позитивна промена у перцепцију Андрића у српској академској рецепцији док се таква промена, са друге стране запажа у хрватској и муслиманској рецепцији. Булатовић овај став аргументовано оповргава увидом да Хоксвортова хвали зборник *Андрић и Бошњаци* који у потпуности противречи њеној основној тези, а да га по свој прилици није ни држала у рукама. Ово поглавље аутор затвара анализом текста корејског сербокроатисте Санг Хун Кима који преузима Ловреновићева становишта о наднационалној припадности Андрића, али је златно обазривији према негативним Ловреновићевим ставовима о српској култури.

У поглављу *Горски вијенац Петра III Петровића Његоша као непосредан 'позив на геноцид' и 'трајна схема етничког чишћења'* ” могуће је приметити неколико значајних увида аутора: најпре, он наглашава да инострани истраживачи који су помињали у негативном контексту Његошево дело углавном нису слависти по образовању. Потом, да је ова анализа униформна и парацијална, те да Његошево дело види као „позив на геноцид”. Даље, да су оне „првенствено послужиле непоредним пропагандним циљевима и стварању одговарајуће атмосфере интернационалној академској јавности и јавном мњењу” (стр. 246). Аутор се затим позива на истраживања Светозара Кољевића изнесана у књизи *Његош у енглеској и америчкој култури* из 1999. године, у којој је показано да је анализа Његошевог дела до деведесетих година прошлог века углавном сведена на академске кругове а да након тога, мишљење о Његошу почиње да се формира изван славистичких оквира. Да би потврдио ове тезе – научну некомпетенцију тумача Његоша и њихову укљученост у дискурсе моћи којима служе својим радовима – аутор тумачи радове аутора Нормана Сигара, америчког професора стратешких студија на Универзитету америчке ратне морнарице, Мајкла Селса, професора компаративне религије, те арапске и исламске поезије, Тима Цуде и Ноема Малколма, британских новинара, затим Бранимира Анзуловића, Сабрине Рамет, британско-америчке професорке политичких односа, Џорџа Шепера, стручњака за мезоамеричку религију и преколумбовске цивилизације Маја, Инка и Ацтека...

Да би показао некомпетентност аутора, као и њихова озбиљна огрешења о принципе озбиљног научног сагледавања објекта истраживања (у овом случају, Његошевог *Горског вијенца*) Булатовић наводи неколико примера. Издвојићемо их неке од њих: прво, (поводом рада Тима Цуде) пропуштање да се *Горски вијенац* сагледа у контексту романтичарске књижевности 19. века које негује тему ослобођења од туђинске власти, односно у контексту традиције европске књижевности која тематизује хришћанско супротстављење исламској освајачкој сили. Друго, поводом мишљења Александра Гринвалта, иначе стручњака за међународно право, да Срби своје

право над Косовом дугују националистичким митовима, Булатовић подсећа да се актуелни српски суверенитет над Косовом, базира на принципу територијалног интегритета, дакле на правној категорији. Треће, анализирајући рад Сабине Ремет, „Упокојени краљеви и национални митови: значај митова о заточеницима и мученицима” кандидат на основу грешке Реметове која тврди да је у *Горском вијеницу* централна тема сукоб између хришћана и муслимана на Косову, долази до закључка да ауторка „није уопште никада ни читала Његошево дело”.

Поглавље се завршава анализом помињања Његоша у делима двојице историчара: Холма Зундхаузена и Кристофера Кларка. Када је у питању немачки историчар, кандидат издваја два његова става: први је одређења Балкана као простора специфичног по томе што његови народи показују већу склоност ка митовима него остали народи у Европи (кандидат указује да је са овим ставом је полемисала Марија Тодорова); други став, који кандидат афирмише, јесте да је Зундхаусен показао критички став према тврдњи да је Вук креатор модерне српске националне идеологије која тежи асимиловању Хрвата и босанских муслимана.

У поглављу под насловом *Српски писци и одговорност за 'књижевно урушавање Југославије'* кандидат износи тезу да је значајан број страних слависта анализу дела српска књижевности подредио „иницијалној замисли да се ретроспективно, српској митолошкој и књижевној традицији припише идејно инспирисање и саучесништво у догађајима са самог краја 20. века...” (стр. 318). Са том намером посебној анализи су подвргнути аутори попут Васка Попе, Добрице Ћосића, Јована Радуловића, Војислава Лубарде, Матије Бећковића, Видосава Стевановића, Милорада Павића, Слободана Селенића. У том смислу важан је увид кандидата да само помињање некадашње страдања Срба или пак указивање на њихов неравноправни однос у Југославији, бивају означени као примери „виолетног и ратнохушкачког великосрпског национализма” (стр. 321). Примере овакве рецепције кандидат налази у радовима Алиде Бремер и Рајнхарда Лауера, Корнелија Штаудахер, Жакоба Рогозинског. У контексту Рајнхарда Лауера, аутор износи један врло интересантан став, а то је да је првобитан став овог немачког слависте о *Хазарском речнику*, промењен из корена, услед Павићевих иступања у јавности поводом кризе у Југославији, што је конкретан и добро пронађен пример идеолошког читања (стр. 343-344).

Посебу пажњу кандидат поклања анализи књиге Ендрјуа Баруха Вахтела, *Стварање нације, разарање нације*, услед угледа и положаја који Вахтел заузима међу страним славистима и у америчком естаблишменту. Кандидат запажа да се у овој књизи Вахтел бави анализом културних процеса који су допринели изградњи, а затим и разградњи Југославије. Булатовићевих приговори Вахтелу су следећи: 1) превелико и некритичко преузимање ставова Ива Банца и Сабрине Ремет у погледу српско-хрватских односа што значи и наглашавање просрпско-хегемонистичког карактера монархистичке Југославије, 2) наивност Вахтела који верује да је „егзистенција Југославије зависила изнад свега од воље њених грађана те од снаге и виталности југословенске идеје” чиме пренебегава „политичку вољу и интересе великих сила” (стр. 354). 3) некохерентност у тумачењу кривике за културну припрему распада Југославије – Вахтел окривљује српске писце и интелектуалце, док истовремено, запажа да је први изазов унитаристичком моделу земље извео Мирослав Крлежа, шездесетих година прошлог века, романом *Заставе*, при чему изостаје негативан суд таквог Крлежиног деловања 4) Вахтелово негирање систематског геноцида над Србима у НДХ у току Другог светског рата, и њихово свођење на „појединачне трагичне догађаје” односно „инциденте који су се догодили услед ратног непријатељства Срба и Хрвата.” (Вахтелове формулације, стр. 362)

Кандидат прецизно маркира методолошку новину која је присутна у Вахтеловој негативној идеолошкој заснованој рецепцији *Хазарског речника* Милорада Павића; наиме, анализирајући позицију приповедача у роману, дакле формалне аспекте дела, Вахтел Андрића сматра југословенским писцем зато што се у његовом роману *На Дрини ћуприја* појављује свезнајући приповедачки глас који обједињује супротстављење гласове, док непостојање у *Хазарском речнику* бива довољно Вахтелу да Павића оптужи за негативан однос према југословенској заједници.

Завшавајући своју анализу Вахтелових радова, кандидат закључује да „Вахтел читаоцима настоји да презентује такву слику о српској литератури (...) која би сведочила о најнепосреднијој узрочно-последичној вези између идејних и тематских преокупација српских писаца из 1980-их година и крвавог распада југословенске државе до којег је након тога дошло” (стр. 374-375).

У оквиру овог поглавља, вреди издвојити још све теме које кандидат убедљиво анализира а то су: негативну, идеолошку критику *Голубњаче* Јована Радуловића и идеолошку условљеност

појма дисидента, чији се смисао мења у контексту геополитичких интереса.

У завршном поглављу Закључак, аутор сумира резултате свог истраживања.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. „Идеолошки аспекти у критичком вредновању српске књижевности крајем 20. и почетком 21. века“, *Serbian Studies Research*, год. 5, бр. 1, 2014, 199-224.
2. „Однос Мирослава Егерића према Марку Ристићу и Зорану Мишићу: ревизија властите идеолошке позиције као књижевног историчара“, *Радови Филозофског Факултета* (Источно Сарајево: Филозофски факултет), год. 13, књ. 1, 2012, 245-256.
3. „Егерићево проучавање књижевно-критичког дела Ђорђа Јовановића и природа односа антидогматске критике према предратној литератури“, *Филолог* (Бања Лука: Филолошки факултет), год. 4, бр. 2, 2012, 217-227.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Кандидат је у својој докторској дисертацији обухватио најважније примере идеолошког приступа српској књижевности у 20 веку. То се посебно односи на последње деценије прошлог столећа, где је врло убедљиво показао начин на који су поједини страни аутори користили идеолошка мерила, пишући о класицима српске књижевности (Његош, Андрић, Попа), српској усменој књижевности, као и савременим ауторима (Милорад Павић, Јован Радуловић и други). Разлоге за такав приступ кандидат види у настојању ових аутора да српску књижевност и културу доведу у директну везу са грађанским ратом у Југославији током деведесетих година прошлог века.

<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА</p> <p>Вредности Булатовићеве дисертације налазимо у њеном одмереном тону, у аргументованим оценама, у богатој, пажљиво прикупљеној грађи и најзад, у прецизним анализама које показују недоследности појединих критичара, те некохерентност њихових судова. Такође, анализа начина на који је српске књижевности рецепирана деведесетих година прошлог века, (употпуњена са изабраним примерима рецепције у прве две деценије 21. века) представља вредан и оригиналан допринос историји рецепције српске књижевности, пошто овај период рецепције до сада није био предмет посебних и систематских истраживања.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p> <p>НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.</p>
<p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме</p> <p>Да</p>
<p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе</p> <p>Да</p>
<p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци</p> <p>Истраживачким доприносом у разумевању стране рецепције српске књижевности у последњим деценијама 20. века и првим деценијама 21. века.</p>
<p>4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања</p> <p>Дисертација нема недостатака.</p>
<p>X ПРЕДЛОГ:</p> <p>На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:</p> <p>- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана</p>

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Слободан Владушић

Професор емеритус Славко Гордић

Проф др. Петар Пијановић

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.